

INTRODUCCIÓ

Fa tres anys vaig iniciar aquest cicle de caminades per Pobles perduts de Catalunya en el Centre Excursionista de Catalunya (CEC).

Des de llavors, hem recorregut camins i pobles de gairebé totes les comarques catalanes, del nord al sud i de l'est a l'oest. I la intenció és continuar coneixent pobles que formen part de la nostra història, de vegades oblidada com els mateixos pobles. Pobles desapareguts, alguns enllà dels segles, altres per l'especulació urbanística, per la climatologia o per la manca de serveis en el moment just i adequat. Tanta gent que abandonà a contracor les seves cases o que marxaren cercant una «vida millor» o una feina que no depengués de la sequera o de les gelades.

Hem trobat pobles que encara conserven l'estructura de carrers i cases, altres molt esfondrats i en alguns ja només en queden algunes pedres; a la majoria s'ha conservat l'església, sigui restaurada sigui amb les parets que cauen; hem trobat pobles desbastats per la guerra i altres conquerits i coberts d'arrels i vegetació que surt de dins de les pedres. En molts d'ells cal desbrossar matolls i anar amb compte amb els rocs que aguanten l'equilibri recolzats entre ells per no caure a terra. Tots ells testimonis muts d'històries, de vida, de dificultats i d'alegries, de sobreviure entre boscos o camps erms, a les muntanyes o al pla. Amb camins pedregosos, gelats o enfangats, en èpoques de bandolers o de comtes.

No ens hem pogut estar de pensar cada vegada en la gent que hi vivia, en les anades a mercat per aquests camins, en els infants de masies i masos que recorrien un llarg trajecte per arribar a escola. Deixats, molts d'ells abandonats a la seva sort, a la seva solitud... I hem sentit els cops de destrall als boscos, els riures dels infants jugant a les eres, la música de les festes majors, les

ballades i els aplecs, i també, els renecs quan les coses no anaven a l'hora.

I quan van tenir serveis i aigua corrent a les cases o llum als carrers, quan van tenir carreteres, molts veïns ja n'eren fora. Tal com diu Jaume Arnella en la seva cançó recordant les terres de l'Alt Camp; com també podríem aplicar-ho a les contrades pirinenques, a la Conca de Barberà, a l'interior o a la costa.

A nosaltres ens queda preservar-ne la memòria.

En aquest recull no hi trobareu els aspectes més tècnics de les sortides; hi trobareu la nostra vivència, les impressions d'un viatge que hem anat fent mes a mes durant tres anys, les ganes de conèixer el país i de compartir-lo.

Totes les rutes tenen una imatge còpia de l'itinerari fet amb el wikiloc i l'enllaç al mateix itinerari; com arribar al punt de partida per iniciar la caminada, els llocs per on passa la ruta, la distància i el desnivell acumulat aproximat. Totes les rutes estan pensades per seguir-les a peu, encara que en algun dels pobles, ara s'hi pot arribar en cotxe, però són pocs.

Espero, aquesta és la intenció, que en gaudiu i que tingueu ganes de visitar-los, de passejar-hi amb respecte, de valorar el passat, d'agrair el nostre present per preservar el futur de tothom.

I per últim, em queda donar les gràcies al Centre Excursionista de Catalunya per fer-me confiança i donar-me l'oportunitat de fer aquestes sortides mensuals.

I, per damunt de tot, dono les gràcies a les persones que m'han ajudat en l'organització o fent «d'escombra». A tots els excursionistes (socis i no socis del CEC) que m'han acompanyat per aquests camins oblidats; sense ells, la seva comprensió i el seu entusiasme no ho hagués pogut fer. Ho hem gaudit tots i totes!

BONNER (Berguedà): el poble de la Sibilla de Berga
-setembre 2021-

<https://ca.wikiloc.com/rutes-senderisme/bonner-el-poble-de-la-sibilla-de-berga-184706168>

Com arribar-hi: Des de Saldes, continuar per la carretera B-400 en direcció a Gósol. A l'alçada del mirador de l'Espà, tornar a l'esquerra en direcció a Feners. Passat el poble hi ha un aparcament.

(S'ha de pujar el Coll de Castellar al costat de Molí del Güell)

Itinerari: Fener, Pont del Mal Pas, Túnel de l'Avi, font Molí del Güell, Coll de Castellar, Bonner, Camí de les Faus, Fener.

Distància: 9,310 km

Desnivell: 317 m

Bonner és un poble medieval i el poble que inicia el nostre recorregut per pobles perduts de Catalunya. Bonner és un despoblat en el terme municipal de Gósol, a 1.320 m d'altura. Es troba sobre uns cingles entre Peguera i el Molí de Güell i actualment està abandonat i en ruïnes. Hi destaca l'església de Santa Eulàlia de Bonner, d'una sola nau coberta amb volta de mig punt i encapçalada, a llevant, per un absis semicircular ja molt malmès; inclosa en la ruta del Camí dels bons homes, depèn de la parròquia d'Espà. Tota l'edificació es va enderrocar perquè va ser sobrealtà d'una manera desproporcionada.

Del poble de Bonner se'n tenen referències des de l'any 1029 quan en un document, el comte Ermengol II d'Urgell, va citar l'església de Santa Eulàlia com un dels límits d'una possessió. L'any 1309, es documenta el castell de Bonner com una de les possessions que Sibila de Berga, comtessa de Pallars, va vendre al rei Jaume II. D'aquest castell no queda res; només el coneixem per l'escassa documentació que s'ha conservat. L'única referència al castell de Bonner la tenim en un document datat al segle XIV, quan Sibila, comtessa de Pallars i senyora de Berga i Berguedà i el rei Jaume II, signaven un document pel qual, en part venien i en part permutaven algunes possessions. Sibila cedia al rei gairebé totes les possessions i els castells que tenia al Berguedà, entre ells el de Berga, Merola, Puigarbessós,

Fraumir, Bonner, etc. i en canvi obté del rei els de Tamarit, Cervelló i Gelida i 180 000 sous.

El camí que hi porta té el seu encant. Des del descampat que es troba passat el poble de Feners, i on es pot deixar el cotxe, hem seguit la pista en davallada fins el Molí d'en Güell: un lloc ombrejat, un molí derruït, un soroll d'aigua que raja, i el riu Aigua de Valls. En general, els molins han deixat de fer, també, la funció que tenien antigament: l'energia potencial de l'aigua permetia moldre el gra i generar electricitat. Ara, les grans companyies se n'ocupen. No hem deixat de veure, però la canalització feta de pedra que ens hem anat trobant mentre baixàvem i hem deduït que potser era la que se n'encarregava de transportar l'aigua i la llum fins a Feners. Situat al peu de la riera de l'aigua de Valls, fou construït a finals del segle XVII o principis del XVIII, propietat de la veïna masia de la Collada; en aquesta època també es construí el pont d'un sol ull que facilitava el pas cap al nucli de Bonner i Peguera. El molí fou molt actiu durant tot el segle XIX i fins a principis del XX quan es modernitzà, arribant a funcionar com una autèntica farinera. Restà actiu fins després de la guerra civil (1936- 1939).

Continuem seguint el GR107.1 que coincideix amb un dels trams del Camí dels Bons Homes, i anem remuntant la Collada de La Feixelà que ens porta fins al Coll de Castellar. El paisatge esdevé grandios, tenim el Pedraforca al darrere mostrant-nos una de les seves cares poc conegudes, una estesa de boscos al davant i al fons de tot mirant a la dreta la Serra de Busa treu una mica el cap. Si seguíssim el GR, aniríem per una banda fins a Peguera i per l'altra baixariem fins al pantà de la Llosa del Cavall, a tocar de Sant Llorenç de Morunys.

Nosaltres arribem fins al nostre objectiu: el poble de Bonner del que destaca una gran masia del 1770, l'església de Santa Eulàlia ben escapçada i alguna altra edificació quasi del tot

desapareguda i amagada entre vegetació. Darrere l'església un pou ben conservat.

Sibil·la de Berga, o de Saga fou filla dels senyors de Berga, Arnau de Saga i Guillem de Berga, i una de les amants de Jaume I amb el que demanà l'anul·lació del seu matrimoni amb Arnau de Cabrera, però que el Papat no li concedí. Una història d'amors i desamors reials amb les possessions dels Cabrera i el petit nucli de Bonner pel mig.

El poble té un entorn digne de repòs, perdut entre muntanyes i sobre d'una cinglera; per sota el pont Cabradís. Compte, hi manca alguna barana si us voleu atansar massa per veure'l!

"El poble abandonat ha estat potser quasi sempre, i ho és avui amb tota certesa, una característica del medi rural: representa l'escenari dels que no han sobreviscut" (John Berger, Pig earth). *"Però, mentre hi hagi algú que el recordi, ni res, ni ningú no acaba de ser mort del tot. Tampoc els pobles"*. (Els pobles perduts. Xavier Cortadellas i Judit Pujadó, Ed. Sidillà)

La vida hi era difícil, les comoditats absents, els camins tortuosos i el temps lent. Molts pobles no han sobreviscut a l'anomenat progrés. A molts llocs, quan hi ha arribat la carretera, la llum, l'aigua corrent o alguna altra comoditat, ja no hi havia gent. La vida de pagès no és fàcil: temps de pluja i tronades, assecades i plagues, ramats perduts i boscos en baix rendiment; una lluita permanent per sobreviure, malalties sense que arribi el metge, quilòmetres per arribar a estudi sigui amb vent, sigui amb pluja o amb neu. Famílies més nuclears, això sí. I quatre Ave Maria pels qui han marxat abans d'hora. Ara ens ho mirem amb la nostra òptica del segle XXI, temps de teletreball quan retornem als pobles, i tornem a casa frustrats de les poques condicions, sense internet, sense WhatsApp, sense hospitals a la cantonada.

Sempre que arribem a un poble, deixat o no de la Mare de Déu, ens preguntem: com ho feien, de què vivien, com vivien..., i com morien? Avui, homes i dones del XXI, hem estat uns moments a Bonner i ens hem preguntat el mateix; no sé si els que hi hem arribat caminant, hi haguéssim viscut.

La tornada l'hem fet pel camí de les Fraus, un corriol ombrejat i humit, passant troncals caiguts saltant per sobre o arrossegant-nos per sota: un bon exercici gimnàstic! El camí verd i relaxant, amb petites baixades i pujades i una concentrada atenció als troncals, arrels, pedres i tanques de filat.

Fraus: "el Diccionari Normatiu Valencià (DNV) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) sí que arreplega els significats de frau que ens interessien: *"espai que hi ha entre dos arbres o dues plantes, o entre dues fileres de plantes, en un camp o en un hort" i "congost"*. A aquestes dues accepcions, el DCVB afegeix una tercera: *"fondalada o pas estret i no gaire llarg entre dues muntanyes o penyals"*. I ben bé, semblava que el camí passava per una cinglera arbrada sense ser-ne massa conscients. La humitat de les pedres ens feia relliscar de tant en tant, els troncals i les branques ens feien tenir cura del cap i dels peus, però el caminet ha estat agradable i fàcil de seguir.

Hem desembocat en uns prats florits i hem saludat els escoltes que desmuntaven el campament. Hem dinat a prop dels cotxes, que les nuvolades ens feien pensar en una tamborinada; després, res de res.

Saldes ens ha ofert el repòs d'un cafè i una sobretaula d'amistat. Ens retrobarem al pròxim llogarret que puguem anar.

SANTA EUGÈNIA DE RELAT (Bages):

Camins de transhumància

-octubre 2021-

<https://ca.wikiloc.com/rutes-senderisme/santa-eugenia-de-relat-185238271>

Com arribar-hi: Sortida des de la plaça major del poble d'Avinyó.

Itinerari: Avinyó, Pont Vell, Torre dels Soldats, L'Oliva, Vilapúdua, Santa Eugènia de Relat, Les Casetes de Relat, riera de Relat, Avinyó.

Distància: 12 km

Desnivell: 250 m

Dins el cicle "Pobles perduts de Catalunya" avui hem visitat Santa Eugènia de Relat, a la comarca del Bages, a prop d'Avinyó.

La comarca del Bages, és un paisatge amb turons arrodonits de no gaire alçada i que passa una mica desapercibuda, sense gaires altituds ni al·licients per als "grans" excursionistes. Es travessa per anar a altres comarques "amb més encant" que diuen avui en dia. És el camí de pas obligat cap al Berguedà o la Cerdanya, quan és temps de bolets o d'esquí. Una comarca de bosc de pins mediterranis, de garrics i de romanís; de bolets i de terreny un xic sec. El lloc més conegut, Manresa, la capital; i Sant Benet de Bages, el monestir de visites gastronòmiques i tallers guiats. Una comarca per descobrir que guarda racons amb encant, rieres, masies. El cor de Catalunya per alguns.

De masies disperses i d'un poble oblidat del qual surt una ressenya al llibre "Pobles perduts de Catalunya". I creieu-me, val la pena fer-hi una sortida! Desconegut per a la majoria de nosaltres, un descobriment per a molts!

Sempre he pensat que les excursions no només estan fetes de grans pics ni de moltes hores de caminada o de grans desnivells.

Per a mi, la muntanya és el descobriment de camins i de coneixement de país. I tant de valor tenen les grans altituds — Pedraforca, Puigmal, Carlit, Bassegoda.— com llocs considerats com a "menys canyeros" per alguns, o com de poca volada per a

d'altres. Però, realment interessants. I dignes d'una visita! Sempre he cregut que com més coneixes un lloc, més l'estimes; com més l'estimes més el comprens, com més el comprens, més el defenses, com més el defenses més el fas teu i d'aquí més l'estimes. I quan l'estimes, el coneixes, el defenses i el fas teu, més l'entens. Moltes vegades he trobat a faltar que les coses que es fan des d'un despatx d'una capital, pequen de no conèixer el país que volem construir.

Hem sortit d'Avinyó; l'Avinyó català del Principat, un poc desviat del camí del Berguedà i la Cerdanya.

I hem travessat el pont vell d'Avinyó, no pas el més famós de la cançó, però un pas obligat per la riera de Relat, un pont gòtic documentat com a bé cultural d'interès local des del 1989. Aviat, després d'una pujada, hem arribat al Balç de la Creu, entre la riera de Relat i la riera Gavarresa. Trobem que d'acord amb el Diccionari de la Llengua Catalana (DIEC) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), el terme "balç" és sinònim de 'precipici', fent referència a un "declivi vertical o molt rost del terreny". També el Diccionari Normatiu Valencià (DNV) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) assenyala que és un mot equivalent a "cingle, precipici, abisme". En la mateixa línia, el Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB) explica que un balç és una "roca o terreny de vessant vertical o quasi vertical". Avui, nosaltres, excursionistes oberts a la història i el llenguatge, hem descobert una nova paraula!

Pugem una mica més per una pista de bon caminar i passem per un bosc amb els troncs pintats, talment uns artistes hi hagin deixat la seva petja. Les nostres hipòtesis van que volen: un artista?, una escola?, uns joves sense feina?... La veritat és que no molesta pas i que li donem un valor talment al Chillida del País Basc. Al capdamunt del camí, la Torre dels Soldats, una torre construïda el 1851, situada al turó Solells de la Posa, a 400 metres d'altitud, prop d'Avinyó, i que va pertànyer a la